

NAAR EEN NIEUW LOKAAL CULTUURBELEID

door Hilde Plas i.s.m. Miek De Kepper

De geplande vereenvoudiging van het Vlaamse bestuurlijke landschap heeft ook consequenties voor de structurele ondersteuning van de professionele kunstinstellingen. Meer autonomie en verantwoordelijkheid zal vanaf 2013 naar de gemeente- en stadsbesturen gaan. Een doordacht complementair beleid wordt de grote uitdaging om het Vlaamse kunstenbeleid en de lokale doelstellingen zinvol op elkaar af te stemmen.

ROEP OM EEN NIEUW KUNSTENBELEID

Na de beslissingen van de Vlaamse regering in de recente subsidieronde (juni 2012) brak de kritiek op het kunstendecreet en het (gebrek aan) beleid heftig los. De vraag naar anders en beter weerklonk luid, vooral in de media. De brede kunstensector zelf lijkt het kunstendecreet af te schrijven als te beperkend en voorbijgestreefd. Maar ook beleidsmakers op verschillende bestuursniveaus beseffen dat een andere koers wenselijk is. Dat Vlaams minister van Cultuur Joke Schauvliege na de commotie het globale kunstenbudget toch nog wist te verhogen, was onverhoopt. Dat betekent echter niet dat er niet moet worden bespaard. De financiële crisis dwingt overheden tot strakke budgettering. Maar de toekomst van het kunstenbeleid staat niet alleen om financiële redenen op de agenda. Een dwingende bestuurlijke reden vloeit rechtstreeks voort uit de interne staatshervorming .

INTERNE STAATSHERVORMING

De Vlaamse regering wil via een interne staatshervorming een vereenvoudiging van het Vlaamse bestuurlijke landschap realiseren. Om de bestuurlijke ‘verrommeling’ tegen te gaan, kent de interne staatshervorming de bevoegdheid over een beleidsdomein toe aan twee in plaats van aan drie bestuurslagen; De klemtoon van de beleidsvorming gaat naar de lokale gemeentebesturen aan de ene en de Vlaamse Gemeenschap aan de andere kant. En een sluitende lijst bakent in de toekomst de provinciale bevoegdheden af. Deze vereenvoudiging houdt in dat ook de structurele ondersteuning van professionele kunsteninstellingen en –organisaties wordt herleid naar maximaal twee niveaus.

Het agentschap Kunsten werd aangewezen om dit traject uit te zetten en zo kwam de werkgroep ‘complementair kunstenbeleid’ tot stand in het najaar van 2011. Het gesprek met vertegenwoordigers van andere bestuursniveaus (provincies, gemeenten) en steunpunten (VTI, BAM) zou moeten uitmonden in een visie- en landschapstekening die inspiratie biedt voor een nieuw kunstenbeleid en allicht ook -decreet. De oefening is complex want de koerswijziging impliceert zowel een financiële als een bestuurlijke bijsturing. De recente artistieke kreet voor een ander en beter kunstenbeleid verhoogt de urgentie om op relatief korte termijn een goed ontwerp neer te leggen.

Alle gesprekspartners willen een ondersteuningsbeleid dat recht doet aan de rijkdom en gelaagdheid van ons professioneel kunstenlandschap. De dertien centrumsteden, met de grootsteden Antwerpen en Gent op kop, zijn als overheden een belangrijke partij. De provinciebesturen daarentegen moeten vanaf 2013 hun verantwoordelijkheid en middelen voor de structurele ondersteuning van professionele kunsten overdragen naar de Vlaamse overheid. Het vernieuwde decreet betreffende het lokaal cultuurbeleid (juni 2012) verleent de provincies wel terug de wettelijke bevoegdheid om “de professionele kunsten van bovenlokaal belang structureel te ondersteunen”. De financiële onrust over het wegvallen van

de provinciale subsidies ebt daardoor misschien wat weg. Dat de kans niet werd benut om hier meteen het principe van complementariteit tussen gemeenten en provincies te verankeren, is jammer want gemeenten zullen dus individueel afstemming moeten bepleiten en bekomen. De beleidsvragen over visie, rol en taakverdeling tussen de drie bestuurslagen liggen nog open. Namens de steden benadrukt de VVSG het onderscheid tussen een Vlaams kunstenbeleid en een complementair beleid. Een beleidskader ter ondersteuning van de kunsten moet immers meer in petto hebben dan centen. Een overheid kan diverse instrumenten en middelen inzetten ter ondersteuning van professionele kunstenorganisaties en -instellingen. Pas als een Vlaams kunstenbeleid meer is dan een subsidiebeleid kunnen de steden mee verantwoordelijkheid dragen voor een complementair beleid in functie van een bloeiend kunstenlandschap.

EEN COMPLEMENTAIR BELEID VOOR DE KUNSTEN

De bestuurlijke noodzaak om een sterk bondgenootschap te smeden tussen de verschillende overheden in ons gefederaliseerd land, is reëel. De opportuniteit om het rijke kunstenlandschap meer recht te doen in een complementair kunstenbeleid, maakt de uitdaging bijzonder groot en complex.

Een adequaat beleidskader ontwikkelen, gestoeld op een scherpe landschapstekening en een breed draagvlak, is in de eerste plaats een opdracht van de Vlaamse Gemeenschap. Maar ook de besturen van steden, gemeenten en provincies moeten zich engageren. Een explicitering van het beleidskader op elk bestuursniveau is immers wenselijk. Op grond van overleg kunnen daaruit organisatorische afspraken voortvloeien die elk bestuur kan verbinden met de eigen missie. Respect voor het subsidiariteitsbeginsel en voor de reële ondersteuningsnoden in het brede kunstenlandschap zijn daarbij richtinggevend. Afspraken en criteria zullen dus moeten kunnen variëren. Complementariteit betekent dan winst of minstens een win-win voor alle partijen, niet enkel financieel maar ook logistiek, administratief en politiek.

ELKE STAD ZIJN (KUNST)BELEID

Vanuit het perspectief van de stad staat het kunstenbeleid niet los van het integraal lokaal cultuurbeleid en van het stadsbeleid in het algemeen. Elk stadsbestuur moet zich afvragen wat de betekenis van kunst en cultuur is voor de eigen stad (en de regio) en hoe die kan worden omgezet in een beleid. Steden nemen in hun integraal lokaal cultuurbeleid strategische beslissingen zowel over de professionele als de amateurkunsten, over infrastructuur, over rechtstreekse en onrechtstreekse ondersteuning, over een heel actieve of eerder terughoudende eigen rol, over reglementen, meerjarige convenanten, materiële en communicatieve ondersteuning, enzovoort.

Er zijn uiteenlopende visies over hoe artistieke ontwikkeling en inbedding best ondersteund worden door een lokale overheid. En de variatie is meer dan een variatie op het thema 'samenwerken'. Ook nu al tonen grootsteden zoals Antwerpen en Gent elk een eigen beleidsprofiel en tekenen zich tussen de centrumsteden verschillen af. Regionale inbedding legt bijvoorbeeld in Mechelen en Turnhout veel gewicht in de schaal terwijl het gewicht van bepaalde kunstdisciplines of -instellingen sterker wegen in Leuven en Kortrijk. Naast schaalgrootte bepalen ondermeer de reële aan- of afwezigheid van kunstenaars, gezelschappen, kunstgaleries en -sites, kunstencentra en cultuurhuizen het 'profiel' van een stedelijk kunstenbeleid. De grootte en aard van het stedelijk aanbod van professionele kunst, het verschil in omgangsstijl van politiek en ambtelijk apparaat met het werkveld, de betekenis van de stad voor de regio, de voorgeschiedenis en voorbije trajecten en ervaringen, de

algemene ambities, enzovoort, bepalen allen mee het lokale beleid. De verschillen zullen zichtbaar worden in de beleidsdoelstellingen, acties, instrumenten en budgetten van elke stad. De horizon van een dergelijk cultuurbeleid bedraagt zes jaar, de duur van de gemeentelijke legislatuur. Hoe de afstemming tussen het Vlaamse ondersteuningsbeleid en het stedelijk beleid zinvol en effectief kan gebeuren, met een meerwaarde voor alle betrokkenen, wordt dus één van de concrete uitdagingen.

CULTUREEL-ERFGOEDBELEID ALS INSPIRATIE?

In het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid is ondertussen wel al een complementair beleid tussen de drie bestuursniveaus opgenomen. De afspraken omtrent dit complementair beleid focussen op de ondersteuning van de erkende erfgoedinstanties, namelijk musea, archieven en erfgoedbibliotheken. Kwaliteitscriteria zijn overeengekomen en worden dus gedragen door de verschillende overheden én het werkveld. De vastgelegde indelingen geven aan welk overheidsniveau wordt geacht de financiële en beleidsmatige verantwoordelijkheid te dragen voor de ondersteuning van de instelling op zijn grondgebied. Elke overheid beslist autonoom op welke manier ze dit doet.

Het plaatje klinkt zo ideaal dat de verleiding groot is om het model *copy-paste* toe te passen op andere werkvelden. De valkuil is dat daarmee de eigenheid van elk werkveld wordt miskend. Binnen het cultureel-erfgoedbeleid gaat het om instellingen met een duurzaam profiel in een vrij stabiel werkveld. Het kunstenlandschap daarentegen is een dynamisch werkveld met zeer diverse organisatietypes. Maar het model van het cultureel-erfgoedbeleid kan wel inspireren.

NIEUWE LEGISLATUUR IN 2013

In 2013 start de nieuwe legislatuur met een aantal gewijzigde bestuurlijke factoren. Vanaf dan stellen de steden en gemeenten een integraal meerjarenplan op en dus geen afzonderlijke cultuurbeleidsplannen meer. Daarenboven is dit strategisch meerjarenplan gekoppeld aan een nieuw instrument m.n. de nieuwe beheers- en beleidscyclus (BBC). Belangrijke kenmerken van die BBC zijn een striktere koppeling van inhoud en acties aan de financiële implicaties en een grotere lokale autonomie. Vlaanderen focust niet meer op middelen maar op resultaten en stelt geen eisen meer m.b.t. interne organisatie. Vlaanderen bepaalt wel een aantal Vlaamse beleidsprioriteiten. Voor het decreet lokaal cultuurbeleid zijn dat kwaliteit en duurzaamheid, een laagdrempelige, hedendaagse bibliotheek en een cultuurcentrum. Maar deze Vlaamse prioriteiten zijn niet noodzakelijk ook lokale prioriteiten. Hoe deze bestuurlijke veranderingen zich zullen omzetten in een concreet beleid en in de dagelijkse praktijk zal de toekomst uitwijzen. En wellicht zal er leergeld worden betaald.

De nieuwe legislatuur start bovendien in een context van moeilijke economische perspectieven. De stedelijke en gemeentelijke financiën zijn vrij somber, ook al zijn er veel onderlinge verschillen. De lokale politici zullen keuzes moeten maken. Op vele plaatsen is er een traditie van onderling overleg en participatie bij de opmaak van cultuurbeleidsplannen. Vraag is in welke mate die aanpak zal worden verder gezet in moeilijkere tijden. De artistieke wensen zullen de politieke maar zeker ook de financiële grenzen kruisen.

KUNNEN IS GEEN MOETEN

De aangekondigde evaluatie van het decreet heeft een strakke timing. Tegen januari 2013 wordt er een samenvattende nota voorgelegd aan het parlement. Dan worden ook de nieuwe lokale besturen geïnstalleerd. De resultaten van de evaluatie van het Vlaamse kunstenbeleid

en van de landschapstekening kunnen dus meegenomen worden in de opmaak van het gemeentelijk meerjarenplan. Kunnen is echter geen moeten! Overheidssteun zonder inzage, inzicht en inspraak van het betrokken bestuur is niet meer van deze tijd.

Politiek is het allesbehalve evident dat andere bestuursniveaus een Vlaams subsidiesysteem moeten volgen. Het huidige Vlaamse beleid legt veel oordeelsvermogen bij artistieke beoordelingscommissies. Dat zulk systeem eigen(aardige) kantjes heeft voor de verdeling van de (meerjarige) middelen, leert de recente subsidieronde. Andere pistes voor het Vlaamse beleid worden gezocht en ook reeds in de media gelanceerd zoals verfondsing of verstedelijking. Zij zullen in het geval van complementariteit moeten worden verankerd in een overeenkomst.

Binnen een complementair beleid zijn communicatie en overleg essentieel. De ene overheid moet tijdig geconsulteerd worden om te weten wat de andere van plan is. Een betere inspraakprocedure voor de grootsteden en centrumsteden is vereist. De VVSG heeft daarover een voorstel klaar. De steden willen zich niet mengen in een artistieke beoordeling maar willen wel tijdig de consequenties kunnen inschatten voor het eigen beleid (en budget). Dat houdt in dat de Vlaamse overheid een watervalstelsel voorkomt: wie op Vlaams niveau geen subsidies verwerft, kan niet automatisch terecht op lokaal niveau voor ondersteuning. Het verschil tussen een subsidiebeleid en een ondersteuningsbeleid is een belangrijk nuance die goed gecommuniceerd moet worden naar het artistieke landschap. Dat het lokale verhaal in ondersteuning rijk en gediversifieerd is, is alvast een troef.

CONCLUSIES

Dat de intenties van de verschillende bestuursniveaus al op dezelfde golflengte komen, is een goed begin. Het gesprek vordert echter traag. Er is nog geen helder beleidskader en dus ook geen bestuurlijk akkoord. Dat er bovendien naast goede afspraken tussen steden, provincies en Vlaanderen er ook goede afspraken nodig zijn met andere bestuurslagen (federaal, Europees) om een (internationaal) kunstbeleid recht te doen, spreekt voor zich. Deze gesprekken lopen in het perspectief van de nieuwe gemeentelijke legislatuur en moeilijke financiële vooruitzichten. De kunst- en cultuursector kan daar wellicht best op anticiperen: “*never wast a good crises*”.

Hilde Plas is stafmedewerker cultuur & erfgoed van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG).

Miek De Kepper is directeur van Locus, het steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid in Vlaanderen.